

MAKTAB O'QUVCHILARINING DEKLARATIV BILIMLARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIC AHAMIYATI

Dildor Eshmurodova,

Shahrisabz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada maktab o'quvchisining deklarativ bilimlari haqida so'z yuritiladi va Deklarativ bilim narsa, hodisa va jarayonlarni qanday tasvirlashi hamda ularning bir-biriga munosabati o'rganiladi. Ta'limning faoliyat nazariyasiga ko'ra, ta'limning pirovard maqsadi harakat usulini shakllantirishdan iborat bo'lib, harakat usuli amaliy faoliyatdagi ko'nikmalar orqali amalga oshiriladi, deb taxmin qilinadi.

Kalit so'zlar: deklarativ bilim, kognitiv bilim, usul, maqsad, harakat, usul, o'rganish, natija.

Аннотация: В статье говорится о декларативных знаниях учащегося и исследуется, как декларативные знания описывают вещи, события и процессы, а также их отношения друг к другу. Согласно деятельностной теории обучения конечной целью обучения является формирование способа действия, и предполагается, что способ действия реализуется через навыки практической деятельности.

Ключевые слова: декларативное знание, когнитивное знание, метод, цель, действие, метод, обучение, результат.

Darhaqiqat, deklarativ bilimlar - predmet sohasi ob'ektlari, ularning xususiyatlari va ular o'rtasidagi munosabatlar haqidagi bayonotlar hisoblanadi. Aslida, bu mavzu sohasidagi faktlar, shuning uchun deklarativ bilimning yana bir nomi faktik bilimdir. Deklarativ bilim predmetli bilimlarning mazmuni yoki semantik qismini belgilaydi va o'rganishning semantik predmet modelini tashkil qiladi. Protsessual bilimlarda esa - predmet sohasi ob'ektlarini o'zgartirish tamoyillari va tartibini tavsiflash. Bu algoritmlar, texnikalar, ko'rsatmalar, retseptlar, qaror qabul qilish strategiyalari bo'lishi mumkin. Protsessual bilimlar bir nechta bayonot, bitta ibora qoidalarini o'z ichiga olishi kerak. Protsessual

bilimlar predmet sohasidagi ob'ektlarni o'zgartirish tartibi va xarakterini tavsiflaydi. Protsessual bilimlar o'rganishning protsessual predmet modelini tashkil qiladi.

Protsessual va deklarativ bilimlar ko'pincha qoidalar deb ataladi va shuning uchun ular faktlar va qoidalar sifatida ifodalanadi. Lekin faktlar ham qoidalardir, chunki ular predmet sohasi ob'ektlari o'rtasidagi munosabatlarni belgilaydi, o'rnatadi va bu ob'ektlar ma'lum qoidalarga muvofiq bir-biri bilan bog'lanadi. Bundan tashqari, barcha faktlar ishlab chiqarish qoidalari shaklida yozilgan. Shunday qilib, ham protsessual, ham deklarativ bilimlar amalda qoidalar, ammo boshqa xarakterdagi qoidalardir.

Bilim ko'nikmalarni shakllantirish vositasi sifatida ishlaydi. Bilim muhandisligida ko'nikmalar xulq-atvor yoki operatsion bilim sifatida qaraladi. Ko'nikmalarni shakllantirish mexanizmi - bu insonning xatti-harakatlarida namoyon bo'ladigan bilimlarning (ham deklarativ, ham protsessual) ishlashi. Shuningdek, o'quvchining predmet modeli o'quv jarayoni davomida shakllanishi kerak bo'lgan malakalarni o'z ichiga oladi.

Deklarativ va protsessual bilimlar uzoq muddatli xotirada saqlanadi, ular mos ravishda deklarativ va protsessual xotirada taqsimlanadi. Kishilar ma'lum bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi kerak, shuning uchun bilim deklarativ xotirada, ko'nikma va malakalar esa protsessual xotirada saqlanadi, deb tushuniladi. Protsessual xotira odamlarda fikrlash jarayonini boshlaydi. Deklarativ bilim (shuningdek, tavsiflovchi, rasmiy yoki taklifli bilim yoki biror narsa haqidagi bilim deb ataladi) xotirada saqlanadigan faktlar yoki ma'lumotlarni anglatadi va shuning uchun ba'zan deklarativ xotira deb ataladi. Deklarativ bilimlarni olish mazmunli ishoralar va diqqatni talab qiladi va shuning uchun faqat cheklangan miqdordagi potentsial mavjud ma'lumotlarni olish mumkin.

O'qituvchilarning deklarativ bilimlarining muhim qismi o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi jarayonida olinadi. O'qituvchilikka nomzodlar samarali o'qitish to'g'risidagi deklarativ bilimlar bazasi bilan jihozlangan bo'lib, u keyingi o'quv amaliyoti uchun zarur bo'lib, ularni ta'lim sharoitida qo'llash imkonini beradi. Umumpedagogik bilimlar barcha o'qitish va tarbiyaviy vaziyatlarda muhim ahamiyatga ega. Samarali ta'lim haqidagi deklarativ bilimlar o'rganishni rejalashtirish va amalga oshirishning muhim sharti bo'lib, amaliy mashg'ulotlarda protsessual bilim sifatida namoyon bo'ladi.

Protsessual bilim (amaliy bilim yoki nou-xau deb ham ataladi) shaxsning muayyan strategiyalardan foydalangan holda harakatlarni amalga oshirish qobiliyati va qobiliyatini o'z ichiga oladi. Deklarativ bilimdan farqli o'laroq, protsessual bilimni ifodalash oson emas, chunki u odatda ongsiz yoki yashirindir. Protsessual bilimlarning rivojlanishi deklarativ bilimlarning rivojlanishi bilan bog'liq. Ko'pgina o'rganish deklarativ va protsessual xotiraning kombinatsiyasi orqali sodir bo'ladi. Sinfda protsessual bilimlar - bu o'quv jarayonida o'rganiladigan narsa - o'rganish ko'nikmalari va strategiyalari. Buni o'quvchi yoki o'qituvchi nuqtai nazaridan, muayyan o'quv vaziyatlarida tegishli ta'lim strategiyalarini qo'llash yoki o'quvchilarga ushbu o'quv vaziyatlari bilan eng yaxshi munosabatda bo'lishni o'rgatish orqali amalga oshirilishi mumkin. O'quv jarayonining asosiy (deklarativ) bilimlari va uning usullari bo'yicha protsessual bilimlar o'quvchilarning o'quv malakalarini egallashlariga yordam berish uchun zarurdir.

Deklarativ bilimlar o'qituvchilarning protsessual bilimlarini tavsiflovchi asosiy xususiyatlarni tashkil etdi. Birinchidan, shaxsiy protsessual bilimlar aniq individual bilimlarni anglatadi. Ikkinchidan, kontekstli xarakteristika "sinfdagi vaziyat" sifatida belgilanadi. Bu ham o'ziga xos bo'lishi mumkin, lekin bu o'qituvchining shaxsiyatiga emas, balki sinfda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan butun ta'lim va o'quv vaziyatiga bog'liq. Uchinchi belgi aks ettiruvchi bo'lib, o'qituvchining ish tajribasining davomiyligi va boyligiga qarab yana individualdir. To'rtinchidan, rahbarlik qiluvchi pedagogik amaliyot o'qituvchilarning tamoyillarini, shuningdek, ularni boshqaradigan e'tiqod va odatlarni aks ettiradi. Yopiq bilim har doim shaxsiy bo'lib, insoniy his-tuyg'ularni va qadriyatlarni o'z ichiga oladi va o'qituvchining shaxsiy e'tiqodi va konteksti bilan chambarchas bog'liqdir. Chunki u o'qituvchining xatti-harakati, kechinmalari, fikriga asoslanadi, buni ko'rish, tushuntirish qiyin. Oxirgi, oltinchi xarakteristikada o'qituvchining darsda o'qitiladigan aniq mazmun bilan bog'liq protsessual bilimlari tavsiflanadi.

Garchi o'qituvchilarning protsessual bilimlari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar bilimning ushbu shaklini o'rganishda ushbu xususiyatlarning ayrimlariga e'tibor qaratishga moyil bo'lsa-da, hozirgi tadqiqotlar o'qituvchilarning o'quvchilardagi metakognitiv o'rganish ko'nikmalarining barcha bu jihatlarini o'rganadi. 'o'z-o'zidan xabar qilingan qo'llab-

quvvatlash tajribasini tahlil qilish orqali tan oladi. deklarativ bilimlarni so'zlar yoki belgilar bilan osongina ifodalash mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. К. Дж. Холиоак и Р. Г. Моррисон (ред.) 2005. Кембриджский справочник мышления и рассуждений. Нью-Йорк: Cambridge University Press.
2. Савельева И. Ф. Концепт как универсальная единица формирования знаний в процессе обучения студентов языкового вуза иностранному языку / Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. № 102. СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена. 2009. С. 275-277.
3. Савельева И. Ф. Формирование знаний у студентов 1 курса языкового вуза на практических занятиях по иностранному языку // Традиции и инновации в методике обучения иностранным языкам. СПб.: КАРО, 2007. С. 145-150.
4. Савельева И. Ф. Знания как компонент содержания обучения иностранным языкам в языковом вузе: проблема классификации знаний // Герценовские чтения. Иностранные языки: Материалы конференции (22-23 мая 2008 г.) СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008. С. 209-211.
5. Самарин Ю. А. Очерки психологии ума: особенности умственной деятельности школьников. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1962.
6. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. М.: Просвещение, 1986.